

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АГРЕСИВНОСТІ У ЖІНОК-ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

PECULIARITIES OF MANIFESTATION OF AGGRESSIVENESS IN WOMEN-POLICE

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2022.37.19>**Калька Н.М.**

старший викладач кафедри практичної психології
Інституту управління, психології та безпеки
Львівський державний університет внутрішніх справ

Козира П.В.

к.психол.н.,
доцент кафедри практичної психології
Інституту управління, психології та безпеки
Львівський державний університет внутрішніх справ

Гапчич К.В.

здобувачка вищої освіти III курсу спеціальності 053. Психологія
Інституту управління, психології та безпеки
Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті подано опис агресивності як однієї із ключових якостей у професійній діяльності працівника поліції. Агресивність у структурі особистості поліцейського забезпечує ефективне виконання силових завдань і функцій, і водночас її прояв повинен бути мінімальним, щоб не нашкодити громадянам. Також наведено теоретичне обґрунтування та порівняльний аналіз особливостей прояву агресивності у чоловіків та жінок.

Узагальнено причини прояву агресивності у представників обидвох статей, а саме гормональні збої, хронічні захворювання, алкогольна чи наркотична залежність, а також ряд причин психологічного характеру, серед яких нездатність керувати власними емоціями, невроз, перевтома, дитяча травматизація (надмірно строге виховання), авторитарний стиль виховання в сім'ї, депресивність, потреба самоствердження, неконструктивна форма захисту і вибір стратегії у формі агресії, травмуючі події тощо.

Однією із причин відмінностей у прояві агресивності чоловіків та жінок, працівників Національної поліції, є гендер, оскільки для них типова регламентація поведінки. Проведене емпіричне дослідження доводить наявність високого рівня фізичної агресії та підозрілості у жінок-поліцейських та вираженість показника цинізму. Прояву цинізму у жінок-поліцейських може бути вираженням внутрішньої нескореності і несприйняття багатьох явищ, що відповідно виражається у такій реакції.

Досліджено, що жінки-поліцейські не вміють переключати агресію на діяльність або на інші об'єкти, що свідчить про акумуляцію явища лише на головний подразник, що у свою чергу і викликає стан агресії.

У ході емпіричного дослідження виявлено, що агресивність та ворожість і агресія є сформованими якостями у жінок – поліцейських, що може бути спровокованим жорсткою дисципліною та вимогами у їхній професійній діяльності.

Ключові слова: професійна деформація жінка-поліцейська, агресія, агресивність, ворожість, підозрілість, цинізм, фізична агресія,

вербальна агресія, пряма агресія, непрямая агресія.

The article describes aggression as one of the key qualities in the professional activity of a police officer. Aggression in the structure of the police officer's personality ensures the effective performance of law enforcement tasks and functions, and at the same time its manifestation should be minimal so as not to harm citizens. Theoretical substantiation and comparative analysis of the peculiarities of aggression in men and women are also given.

The causes of aggression in both sexes are summarized, namely hormonal disorders, chronic diseases, alcohol or drug addiction, as well as a number of psychological causes, including inability to control their emotions, neurosis, fatigue, childhood trauma (excessive education), authoritarian style family upbringing, depression, the need for self-affirmation, unconstructive form of protection and choice of strategy in the form of aggression, traumatic events, etc.

One of the reasons for the differences in the aggression of men and women, employees of the National Police, is gender, because they are typical of the regulation of behavior.

An empirical study proves the presence of high levels of physical aggression and suspicion in women police officers and the severity of cynicism. Manifestation of cynicism in women police officers can be an expression of internal insubordination and intolerance of many phenomena, which is accordingly expressed in such a reaction. It has been studied that women police officers do not know how to switch aggression to activities or other objects, which indicates the accumulation of the phenomenon only on the main stimulus, which in turn causes a state of aggression.

An empirical study found that aggression and hostility and aggression are inherent qualities in women police officers, which can be provoked by strict discipline and requirements in their professional activities.

Key words: professional deformation female police officer, aggression, aggression, hostility, suspicion, cynicism, physical aggression, verbal aggression, direct aggression, indirect aggression.

Актуальність дослідження. Особливості професійної діяльності жінки-поліцейської в умовах високої соціальної значимості служби, специфіки виконання професійних обов'язків, соціальних очікувань та стереотипів стосовно професії поліцейського і уявленням про жінку породжують появу специфічного симптомокомплексу професійних якостей, серед яких особливе місце займає агресивність.

Агресивність є однією із особистісних якостей, що формує уявлення про особистість працівника поліції. Вона сприймається як характеристика, що забезпечує ефективне виконання силових завдань і функцій, і вод-

ночас повинна бути мінімальною, щоб не завдати громадянам шкоди. Дотримання такого балансу є складним завданням для поліцейського, особливо якщо ним є представники жіночої статі.

Насправді представники жіночої статі не менше схильні до агресії, ніж чоловіки, часто у застосуванні та використанні агресії трактуються свої дії як справедливі і відчують себе вільними від відповідальності

Метою дослідження є на основі теоретико-емпіричного дослідження встановити особливості агресивності у жінок -поліцейських.

Виклад основного матеріалу. Наукові дослідження агресії та агресивності у про-

фесійній діяльності поліцейського знаходимо у наукових працях Я Андрушко, Л.Берковіц, Б.Берона. З. Кісіль, Т. Морозова [1; 2; 3; 9].

Т. Говорун та О. Кікінежді переконують, причиною розбіжності у вияві агресивності у чоловіків та жінок є гендер, а саме у працівників органів внутрішніх справ, оскільки для них типова регламентація поведінки [4, с.123].

Також важливою умовою формування агресивності є особливості соціалізації: життєва програма гендерної соціалізації чоловіків спрямована на розвиток агресивності, активності, наполегливості, а жінок – пасивності та підкорення. Проте залученість жінок у «чоловічі» професії, як-от робота поліцейського, вимагає від них формування «чоловічих» патернів поведінки.

А. Фродо та Дж. Маколей наголошують, що жінки схильні пригнічувати власну агресивність і переживати почуття провини, проте переживають її на однаковому рівні з чоловіками [4].

Я. Копейко вказує на зв'язок агресивності та тривожності (у жінок – прямий, у чоловіків – непрямий). Також на його думку, агресивність чоловіків пов'язана із сферою контролю, а у жінок є варіантом психозахисту [5].

Агресивність властива для всіх живих істот і еволюційно виконує важливу функцію у виживанні виду (пошук їжі, виживання роду). У людей агресивність перебуває під контролем свідомості та морально-етичних норм.

Агресивність – це стійка характеристик суб'єкта, що відображає схильність до поведінки, яка спрямована на вчинення шкоди оточуючим чи породження негативних емоцій а станів (гнів, злість) [2, с.23].

Агресивність – властивість особистості, що передбачає здебільшого використання насильницьких способів досягнення власних цілей [3].

Агресивність – це особистісна якість чи короткочасний емоційний стан, що виражається у відкритій озлобленості, незадоволенні, прагненні до самоствердження за рахунок інших, «грубе» переслідування власних цілей, неповагу до почуттів та емоцій інших людей [4].

Узагальнення основних трактувань поняття агресивності подано нижче (Рис. 1).

У рамках різноманітних психологічних теорій та концепцій поняття агресивності наділено своїми специфічними характеристиками.

Кожен із підходить дає своє розуміння агресивності здебільшого з боку деструктивності, що базується на мотиві руйнування, заподіяння шкоди собі або іншому і в той же час може носити тимчасово ситуативно обмовлений характер і водночас проявлятися як стійка особистісна характеристика.

Передумовами формування агресивності є схильність до імпульсивності, емоційна вразливість, часте переживання незадоволення, дискомфорт, вдумливість (інструментальна агресія), розсіяність (емоційна агресія), ворожа атрибуція інтерпретація будь-яких стимулів як ворожих.

Також до причин агресивності можна віднести різного роду конфлікти, в тому числі внутріособистісні та високий рівень емоційної напруженості.

За дослідженням Басса-Дарки виокремлюють наступні види агресії:

- Фізична агресія – використання фізичної сили проти іншої людини.
- Непряма агресія – опосередковано спрямована агресія на іншу людину.
- Дратівливість – готовність до прояву негативних емоцій при найменшому збудженні.
- Негативізм – опозиційна манера поведінки від пасивного супротиву до активної боротьби.

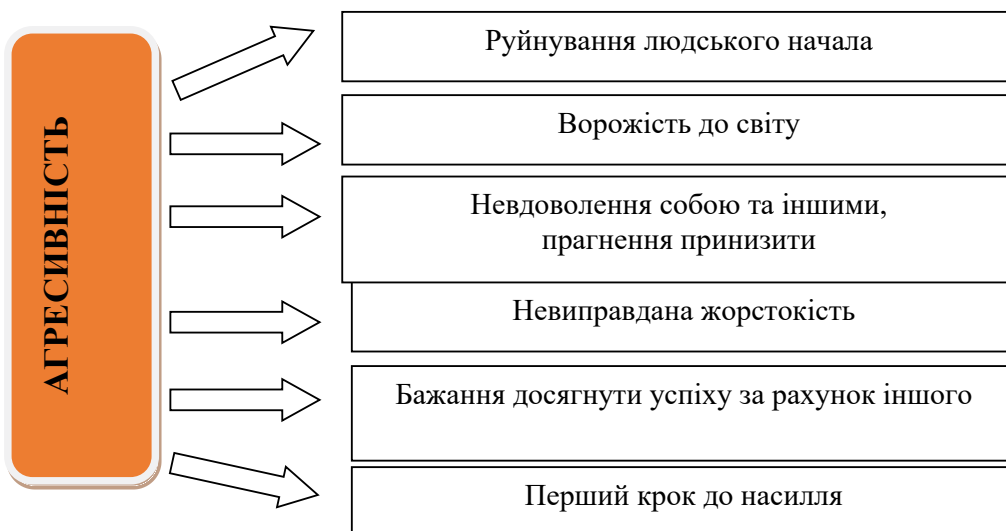

Рис. 1. Трактування поняття «Агресивність»

- Образа – заздрість чи ненависть до оточуючих за реальні або надумані дії.
- Підозрілість – обережне ставлення до інших через переконання в тому, що вони хочуть нанести шкоду.
- Вербальна агресія – вираження негативних почуттів через крик або через змістові словесні вислови (погрози, звинувачення, образи, докори, негативні відгуки, зауваження, невдоволення тощо).
- Почуття провини – ймовірно переконання суб'єкта в тому, що він є поганою людиною і діє неналежним чином [8].

Доволі часто працівники органів внутрішніх справ застосовують агресивність як компонент професійної діяльності і спілкування. Так, перевищення посадових повноважень, порушення етичних норм, грубе поводження з іншими особами, «репресивні» методи роботи свідчать про яскраво виражені спалахи агресії.

Специфічне змістове наповнення діяльності призводить до зміни професійної мотивації, виснаження, зростання втоми, обмеження комунікативних зв'язків і відповідно до появи професійної деформації.

Службова діяльність особового складу органів внутрішніх справ безперечно пов'язана із високим рівнем відповідальності, напруженістю, значними психологічними і фізичними навантаженнями, несенням служби в екстремальних умовах [11].

Дотримання суворої ієрархії, особливості організаційної побудови особистісного спілкування, дисципліни доволі часто є причиною появи високого рівня агресивності як відповіді на інтенсивність впливу факторів професійного середовища

Працівники Національної поліції зобов'язані володіти певним ступенем агресивності, щоб мати можливість протистояти порушникам. Проте надмірний вияв агресивності може провокувати появу конфліктності нездатність визначити розумні межі подолання опору. У них агресивна поведінка чат соє формою реагування на несприятливі у фізичному та психічному зрізі ситуації, що викликають стрес, фрустрацію та інші негативні психічні стани.

Загалом, агресивні дії виступає засобом досягнення мети, способом психологічної розрядки, можливість задоволення потреби в самореалізації та самоствердженні.

Агресія як показник професійної деформації у працівників Національної поліції проявляється у відсутності прагнення враховувати почуття, права та інтереси інших людей, небажання проявляти емпатію, прихильності до каральних впливів у бажанні беззастережного підпорядкування з боку інших осіб.

Особливо агресивність посилюється через стереотипізацію мислення, зменшення само-

критичності і здатності конструктивно вирішувати конфлікти.

Жінки-поліцейські часто у сімейному житті стикають із труднощами щодо повної реалізації себе у ролі дружини та матері, окреслюючи це словами «погана дружина», «ледарка», «погана мама», тому через невдоволення собою часто можуть появляти у сімейному та повсякденному житті жорстокість, агресивність і залишатися байдужими до виконання сімейних обов'язків.

Тому у них частіше внаслідок сукупності негативних переживань виникають гострі та критичні стани в тому числі через неможливість гармонійного поєднання соціальних ролей і відсутність чіткою ідентифікації з професійною або ж соціальною роллю.

Численні наукові дослідження доводять, що представники сильної статі набагато агресивніші у порівнянні з «слабкою» статтю і доволі часто виступають у ролі «нападників», таких, що демонструють і виражають свою агресію [11].

Вияв агресивності та її проявів у обидвох статей недостатньо пояснювати винятково з позиції впливу біологічних чинників (генетико-гуморальних факторів), а доцільно пояснювати в тому числі, виходячи із специфіки впливу соціального середовища в тому числі.

Сучасні дослідження доводять, що жінки характеризують таким же рівнем агресивності, як у чоловіків, а подекуди і вище.

Американський вчений Дж. Уайт вважає, що "навіть у тому випадку, якщо біологія все ж збільшує готовність чоловіків до агресії, очевидно, що чинники середовища можуть діяти так, щоб звести до мінімуму або ж, навпаки, довести до максимальної величини будь-яку статеву відмінність" [5, с. 67].

Філогенетична схильність до агресії у чоловіків не виключає можливих випадків з боку культурного, конкретного соціального чи професійного середовища, що може ставати джерелом формування агресивних тенденцій особистості.

Узагальнюючи формування агресивності у представників обидвох статей можна виокремити сукупність причин, а саме порушення чи проблеми органічного походження (проблеми пов'язані із функціонуванням ЦНС, дефіцит мікроелементів чи вітамінів в організмі, гормональні збої, хронічні захворювання, алкогольна чи наркотична залежність, а також ряд причин психологічного характеру, серед яких нездатність керувати власними емоціями, невроз, перевтома, дитяча травматизація (надмірно строге виховання), авторитарний стиль виховання в сім'ї, депресивність, потреба самоствердження, неконструктивна форма захисту і вибір стратегії у формі агресії, гнітючі травми тощо [6].

Варто зазначити, що незважаючи на сукупність цих причин агресія чоловіків частіше є відкритою і набуває фізичної форми, а її причинами стає бажання самоствердитися, неpravильно сформовані поведінкові шаблони прийняті в сім'ї чи суспільстві.

Жіноча агресивність частіше пасивна та вербальна, причинами її також можуть бути перевтома, депресивність та придушення негативних емоцій. Щодо гормональних причин то часто пов'язані із проблеми щитовидної залози або клімаксом.

У низці наукових досліджень вказується, що через емоційність та емпатійність жінки здатні придушувати свої агресивні тенденції, а почуття провини та тривоги блокує прояв агресивності на різних рівнях і відповідно у різних формах. На думку П.Ковальова для осіб чоловічої статі більш притаманні пряма і непряма фізична агресія і пряма вербальна, а для жінок – непряма вербальна агресія.

За результатами досліджень наукових досліджень чоловіки характеризуються фізичною агресією, а вже потім вербальною, що супроводжується негативізмом і роздратованістю. В той час у жінок не настільки виражена фізична агресія і негативізм. Також досліджено наявність зв'язку у чоловіків і жінок між агресивністю та тривожністю: у жінок він прямий, а у чоловіків – непрямої. Також доведено, що агресивність чоловіків безпосередньо пов'язана із рівнем контролю і сформованістю СуперЕго [11].

Зазвичай, чоловіки після агресивного нападу менше переживають тривогу та провину у порівнянні з жінками. Для жінок характерне переживання у вигляді почуття провини та страху після агресивних дій реалізованих ними у взаємодії з іншими.

Відмінності у агресивних появах часто зумовлені гендерними ролями, у контексті яких чоловіків «заохочують» до такої поведінки, жінок – засуджують.

Для виявлення особливостей агресивної поведінки у жінок – поліцейських було проведено емпіричне дослідження, у якому взяло участь 25 жінок віком від 19 до 45 років, усі вони перебувають на службі у Національній поліції.

У процесі дослідження було використано методику визначення інтегральних форм комунікативної агресивності Кука-Медлей, методику визначення інтегральних форм агресивності (Бойко В.В), методику діагностики професійної деформації «ОПД» В.С. Медведева, опитувальник визначення ворожості О.Резапкіна, методику визначення агресивності Басса-Дарки.

З метою опрацювання результатів використано кореляційний аналіз, який виявив наступні кореляційні зв'язки:

Шкала цинізму (ШЦ) має непрямої кореляційний зв'язок зі шкалами «ЗАН» (зараження агресією натовпу) і «ЗА»(задоволення від агресії) та «РД» (рівень деформацій) і прямої зв'язок із шкалою «ПЗ» (параметром професійної деформації) (Рис. 2).

Зростання прояву цинізму відображається на особливостях професійного спілкування і демонстрації його специфіки поза межами професійного середовища (ПЗ), що часто супроводжується вживанням професійного жаргону, специфічним почуттям гумору. Зростання цинізму знижує прояв від задоволення агресії та зараження нею.

Шкала ворожості (ШВ) має прямої кореляційний зв'язок зі шкалами «НГА» (нездатність до гальмування), «ПАО»(провокація агресії до оточення) та і «ВА» (схильність до вираження агресії) (Рис. 3).

Ворожість як складова агресивності пов'язана із нездатністю до гальмування та посилює її прояв, а також викликає зростання агресії до оточення і підкріплює її вираження.

Шкала агресії (ША) має непрямої кореляційний зв'язок зі шкалою «ПЗ» (параметром професійної деформації) і прямої зі шкалою «П5» (параметром професійної деформації) (Рис. 4).

Так, доведено, що агресивність сприяє змінам у образі «Я», а саме завищенню самооцінки, неадекватному реагуванні на контроль та критику у свою адресу (П5) і водночас знижує прояви, що пов'язані із виникненням професійної деформації у рамках виконуваної професійної ролі.

Шкала образливості (ОБРЗ) має непрямої кореляційний зв'язок зі шкалою «П1» і «П2» (параметрами професійної деформації) (Рис. 5).

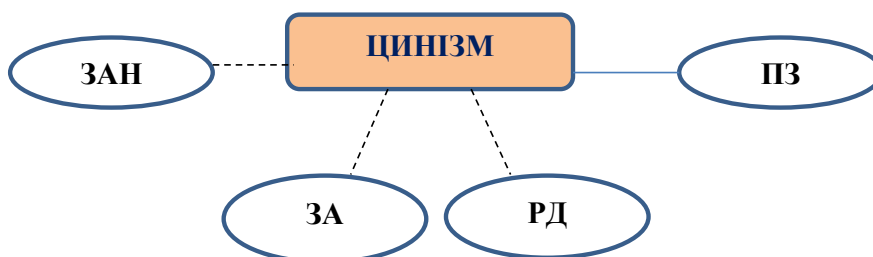

Рис. 2. Кореляційна плеяда за шкалою «Цинізм»

Рис. 3. Кореляційна плеяда за шкалою «Ворожість»

Рис. 4. Кореляційна плеяда за шкалою «Агресія»

Рис. 5. Кореляційна плеяда за шкалою «Підозрілість»

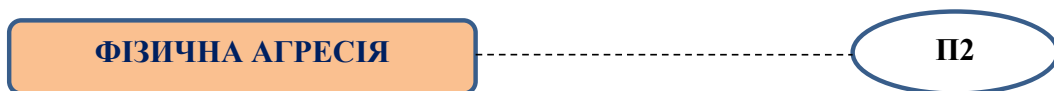

Рис. 6. Кореляційна плеяда за шкалою «Фізична агресія»

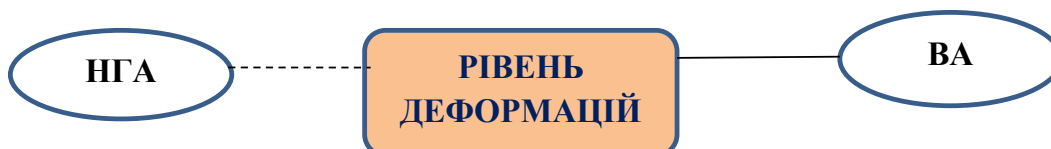

Рис. 7. Кореляційна плеяда за шкалою «Рівень деформацій»

У результаті збільшення образливості зменшуються негативні установки та упередження стосовно обкатів службової діяльності та громадян і навпаки зменшення рівня образливості призводить до упереджень та підозрливості до оточення.

Шкала фізична агресія (ФА) має непрямий кореляційний зв'язок зі шкалою «П2» (параметром професійної деформації). (Рис. 6).

При збільшенні фізичної агресії зменшуються переконання у можливості порушувати службові норми, дисципліну та провокувати на це громадян. По своїй суті фізична агресія вже є формою неприпустимого реагування, тому відповідно зв'язок із вищезгаданим параметром має таку особливість.

Шкала рівень деформацій (РД) має непрямий кореляційний зв'язок зі шкалою «НГА»

(нездатність до гальмування) і прямий кореляційний зв'язок зі шкалою «ВА» (схильність до вираження агресії.) (Рис. 7).

У випадку виникнення і формування професійних деформацій вираження агресії є формою поведінки, що підкреслює наявність професійних деформацій поліцейських і відповідно пов'язана із нездатністю контролювати ці негативні поведінкові прояви у формі агресивної поведінки.

Висновки. За результатами емпіричного дослідження виявлено високий рівень фізичної агресії та підозрливості у жінок, а також показник цинічності, що в свою чергу притаманний жінкам із такою професійною діяльністю, а також високу ймовірність прояву цинізму у активній і прямій формі вираження характерні прояви внутрішньої нескореності і несприйняття багатьох явищ

емоційної сфери особистості, тому що вони суперечать власним інтересам суб'єкта.

Також для жінок властиве невміння переключати агресію на діяльність або на інші об'єкти, що свідчило про акумуляцію явища лише на головний подразник, що у свою чергу і викликає стан агресії.

В основному провівши детальний аналіз емпіричного дослідження виявлено, що агресивність та ворожість і агресія є сформованими якостями у жінок – поліцейських, що може бути спровокованим жорсткою дисципліною та вимогами у їхній професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрушко Я.С., Довгань Х.П. Агресивність працівників поліції: статеві аспекти дослідження. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. Випуск 2.2017. С.16-24.
2. Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль. СПб.: Прайм – ЕВРОЗНАК, 2001. 512 с.
3. Бэрон Р. Агрессия. СПб.: Питер, 2001. 352 с.
4. Гендерні дослідження: прикладні аспекти: монографія / В. Кравець, Т. Говорун, О. Кікінежді та ін.; за наук. ред. В. Кравця. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2013. 448 с.
5. Дзвінчук В.І., Качмар Д.О. Агресіологія: між-дисциплінарні засади. Навчальний посібник. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 300 с.
6. Ениколопов С. Н. Понятие агрессии в современной психологии. *Прикладная психология*. 2001. № 1. С. 60–72.
7. Качанова Ю. В. Агресивність та агресія як соціологічні категорії. *Наукові праці*. 2010. Т. 146. Вип. 133. С. 50–54.
8. Кісіль З. Р. Професійна деформація працівників органів внутрішніх справ України: історіографія та феноменологія. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. 2014. Вип. 2. С. 33-44. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_2014_2_6.
9. Клименко І.В. Гендерні особливості професійної деформації працівників органів внутрішніх справ. *Вісник Національного університету оборони України*. № 2 (29). 2012. Вип. 2 (29). С. 154–157.
10. Матвеева О. А. Гендерні особливості агресивної поведінки у працівників слідчих підрозділів. *Юридична психологія*. 2016. № 2 (19). С. 139-146.
11. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників міліції. Частина 8. Діагностика особистості працівника ОВС в системі психологічного супроводження. Навч.-метод. посібн./ Д.О.Александров, О.В.Давидова та ін. К.: Національна академія внутрішніх справ, 2015. 130 с.